

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ З ОХОРОНИ ПРАЦІ

Е. Н. Абільтарова

Кримський інженерно-педагогічний університет

ORCID: 0000-0001-9747-3303

Стаття присвячена питанню формування культури безпеки професійної діяльності у майбутніх інженерів з охорони праці. Актуалізовано увагу на необхідності розгляду методологічних підходів щодо заявленої проблеми дослідження. В якості методологічної основи дослідження виділено такі підходи: системний, культурологічний, аксіологічний, суб'єкт-суб'єктний, діяльнісний. Встановлено, що системний підхід забезпечує системні зв'язки між структурними та змістовними компонентами культури безпеки професійної діяльності і створює передумови для розробки методичної системи формування культури безпеки професійної діяльності у майбутніх інженерів з охорони праці; культурологічний підхід створює умови для формування культурологічних знань, духовно багатой, творчої особистості, що володіє високою культурою; аксіологічний підхід акцентує увагу на розвитку ціннісних орієнтацій особистості до безпечної поведінки, здорового способу і збереження здоров'я в процесі праці і створює умови для формування цінностей, які сприяють професійному зростанню і саморозвитку особистості, схильної до самовдосконалення, саморегуляції власної діяльності; суб'єкт-суб'єктний підхід сприяє розвитку професійно-особистісних якостей учнів, необхідних у майбутній професійній діяльності, таких як активність, ініціативність, творчість, самодетермінація, саморегуляція, усвідомленість, самостійність, прогностичність; діяльнісний підхід активізує навчально-пізнавальну діяльність студентів, розвиває їх ініціативне і ризикоорієнтоване мислення; сприяє усвідомленому освоєнню способу дій і самостійному прийняттю рішень при виконанні завдань професійної діяльності. Зроблено висновок про важливість обліку і реалізації методологічних підходів в процесі формування культури безпеки професійної діяльності.

Ключові слова: культура безпеки, професійна підготовка, інженер з охорони праці, методологічні підходи.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Відомо, що методологія будь-якої науки розкривається через сукупність методологічних підходів і методів, які використовуються в конкретних наукових дослідженнях. Досліджуючи теорію і методологію проблеми формування культури безпеки професійної діяльності (КБПД) у майбутніх інженерів з охорони праці, ми прийшли до необхідності розгляду та обґрунтування методологічних підходів, що забезпечують реалізацію відповідних концепцій, положень, компонентів системи, спрямованих на формування культури безпеки.

У педагогічному словнику поняття «підхід» визначається як сукупність прийомів, методів в дослідженні будь-якої педагогічної проблеми [1]. М. Галагузова відзначає підхід як загальнонаукову методологічну категорію, яка має два значення. У пер-

шому значенні він розглядається як деякий вихідний принцип, вихідна позиція, основне положення або переконання, покладене в основу дослідницької діяльності дисертанта; у другому значенні – як напрям вивчення об'єкта (предмета) дослідження. Як зазначає вчена, різні підходи можуть характеризувати і різні види діяльності-практичну діяльність людей, спрямовану на перетворення дійсності; наукову діяльність, спрямовану на її пізнання; організаційну діяльність [2, с. 74].

У теорії і практиці професійної освіти існують безліч методологічних підходів, що визначають різні напрямки науково-педагогічних досліджень. Аналіз дисертаційних досліджень, наукових публікацій дав можливість систематизувати і узагальнити погляди вчених щодо методологічних підходів (табл. 1).

Таблиця 1 – Результати аналізу наукових праць щодо вибору методологічних підходів

№	Автор	Тема дослідження	Методологічні підходи
1	Н. Кулалаєва [3]	Формування культури безпеки професійної діяльності у майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю	Системний, діяльнісний, компетентнісний, синергетичний, культурологічний, антропологічний, середовищний, особистісно розвивальний
2	С. Алексєєва [4]	Підготовка майбутніх дизайнерів до розвитку професійної кар'єри	Системний, особистісно-орієнтований, компетентнісний, діяльнісний, акмеологічний, культурологічний, антропологічний, комплексний
3	І. Андрощук [5]	Підготовка майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії у професійній діяльності	Системний, гуманістичний, культурологічний, аксіологічний, суб'єкт-суб'єктний, компетентнісний, акмеологічний, діялісно-розвивальний
4	Р. Зозуляк-Слущик [6]	Формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах	Системний, гуманістичний, деонтологічний, культурологічний, аксіологічний, акмеологічний, особистісно-діяльнісний, суб'єкт-суб'єктний, компетентнісний, андрагогічний
5	О. Бородієнко [7]	Розвиток професійної компетентності керівників структурних підрозділів підприємств сфери зв'язку	Системний, діяльнісний, праксеологічний, аксіологічний, суб'єктний, андрагогічний, компетентнісний, контекстний

Результати аналізу науково-педагогічної літератури демонструють широкий вектор досліджень з проблеми вибору різних підходів. У той же час питання формування КБПД у майбутніх інженерів з охорони праці з позиції методології науки приділено недостатньо уваги. Слід також звернути увагу, що при виборі того чи іншого підходу необхідно керуватися наступними рекомендаціями, запропонованими Н. Іпполітовою [8, с. 59]: обрані методологічні підходи повинні бути адекватними, тобто в повній мірі відповідати цілям і завданням дослідження; для отримання об'єктивної і цілісної картини досліджуваного явища необхідно використовувати не один, а кілька підходів, що відповідають одному або кільком рівням методології; сукупність методологічних підходів, що застосовуються в дослідженні, не повинна включати взаємовиключні підходи; методологічні підходи, що застосовуються в дослідженні, повинні доповнювати один одного, що дозволяє вивчити конкретний об'єкт всебічно і у всіх його взаємозв'язках.

Мета статті – визначення і обґрунтування методологічних підходів щодо формування культури безпеки професійної діяльності у майбутніх інженерів з охорони праці.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. У контексті сучасних педагогічних теорій, заявлених парадигм, на основі аналізу наукових досліджень проблеми ми визначили пріоритетні підходи до формування культури безпеки професійної діяльності у майбутніх інженерів з охорони праці: системний, культурологічний, аксіологічний, суб'єкт-суб'єктний, діяльнісний. Розглянемо реалізацію кожного підходу з позиції формування КБПД у майбутніх інженерів з охорони праці.

Проектування методичної системи формування культури безпеки професійної діяльності у майбутніх інженерів з охорони праці базується на цілісності і взаємодоповнюваності таких структурних компонентів як цілі, зміст, організаційні форми, методи, засоби і технології навчання. З причини вищевикладеного розгляд *системного підходу* з позиції методологічних основ є актуальним для нашого дослідження. Теоретичні основи системного підходу розглянуті в роботах Б. Ананьєва, В. Афанасьєвим, В. Беспалько, І. Блаубергом, С. Гончаренко, В. Загвязинським, Е. Юдіним. Базовим поняттям системного підходу є система, яка в науковій літературі має різне значення. С. Гончаренко вказує, що система – це комплекс елементів, які знаходяться у взаємодії [9, с. 305]. Сутність системного підходу, на думку О. Отіч, полягає в тому, що всі освітні феномени розглядаються як великі, середні та малі педагогічні системи, відносно самостійні компоненти, якісні характеристики окремих елементів яких складають систему так і саму систему, як єдине ціле [10, с. 104-105]. Педагогічне явище може бути розглянуто як система, якщо воно володіє такими відмітними властивостями: цілісність як сумарність при повному виконанні вимог взаємозумовленості властивостей і елементів освітньої системи; структурність функціонування даного явища повинна бути обумовлена властивостями її структури, а не тільки особ-

ливостями окремо взятих елементів; стабільність і нерозривність зворотного зв'язку; корекція блоків системи при змінах зовнішніх і внутрішніх умов; ієрархічність – кожен елемент цього явища може бути розглянутий як відносно самостійна підсистема; саморозвиток, самоврядність і рухливість системи до найбільш оптимального варіанту її побудови; динамічність і стійкість системи [11, с. 209, 12]. Системний підхід є методологічною основою для визначення структурних і змістовних компонентів КБПД, які взаємозалежні і взаємопов'язані. Вважаємо, що відсутність або низька реалізація одного з елементів, що входять в структуру КБПД, не забезпечить повноцінний процес формування КБПД у майбутніх інженерів з охорони праці. Реалізація системного підходу у формуванні культури безпеки професійної діяльності у майбутніх інженерів з охорони праці полягає у вибудовуванні методичної системи, структуру якої складають цілі і завдання, організаційні форми, сучасні методи, засоби і технології навчання, а також комплекс науково-методичного забезпечення процесів в вузі. Отже, саме системний підхід надає можливість підійти системно до визначення пріоритетних напрямків формування культури через зміст, методи, форми, засоби та технології навчання, що сприяють результативній суб'єкт-суб'єктній взаємодії педагогів і учнів.

Одним з провідних методологічних підходів формування КБПД у майбутніх інженерів з охорони праці є *культурологічний підхід*. Результати аналізу наукової літератури показують, що вивченням культурологічного підходу займалися вчені соціальних, філософських, педагогічних і психологічних наук. Так, проблему культурологічної парадигми в сучасній освіті розглядали В. Бенін, В. Біблер, Б. Бім-Бад, Є. Бондаревська, О. Данилюк, І. Зязюн, Т. Іванова, І. Ісаєв, Н. Каган, Н. Крилова, І. Ликова, В. Радкевич, С. Сисоева, Є. Шиянов. Грунтуючись на дослідженнях вчених І. Ісаєва, І. Буличова, Е. Комарова ми розглядаємо методологію культурологічного підходу в трьох аспектах: аксіологічному, технологічному, особистісно-творчому. Аксіологічний аспект КБПД передбачає таку організацію педагогічного процесу, яка спрямована на формування ціннісних орієнтацій особистості до безпечної поведінки, здорового способу життя, збереження здоров'я в процесі праці. КБПД – система цінностей, норм і правил, спосіб життя, мислення, що означає думати, діяти і робити управлінські рішення відповідно до вимог безпеки. Технологічний аспект культурологічного підходу, як зазначає Н.В. Хорошилова, пов'язаний з розумінням культури як специфічного способу людської діяльності, що має загальну форму в культурі. Культура, в свою чергу, будучи універсальною характеристикою діяльності, задає соціально-гуманістичну програму і зумовлює спрямованість того чи іншого виду діяльності, її ціннісних типологічних особливостей і результатів [13, с. 16]. З огляду на теоретичні положення, необхідно звернути увагу, що технологічний аспект КБПД виражається через діяльність інженера з охорони праці, яка повинна носити антропоцентричний характер, тобто повинна бути орієнтована на людину, на забезпе-

чення її безпеки, здоров'я в процесі праці. В системі «людина-машина-навколишнє середовище» на працівників впливають механічні, електричні, термічні, хімічні, біологічні, кліматичні, психофізіологічні небезпеки. Завдання інженера з охорони праці полягає у своєчасному визначенні можливих професійних ризиків для різних професій, усвідомленні їх негативного впливу на організм людини, що забезпечується знаннями про культуру здоров'я; вибрати відповідні способи і методи щодо підвищення безпеки праці, що входять до складу культури охорони праці; забезпечити оптимальні комфортні умови праці на робочих місцях, що є основою культури праці. Особистісно-творчий аспект культурологічного підходу до формування КБПД повинен сприяти зростанню особистості, її внутрішнім змінам в області безпеки. Здоровий спосіб життя, ризикоорієнтоване мислення, відповідальне ставлення до безпечного виконання будь-якого виду діяльності, безпечна і правильна організація робочого місця з урахуванням ергономічних вимог, дотримання вимог безпеки повинні складати основу для становлення інженера з охорони праці як творчої особистості, здатної приймати швидкі і необхідні рішення при виникненні нещасних випадків, аварій на виробництві або щодо попередження виробничого травматизму.

Динаміка зміни рівня КБПД у майбутніх інженерів з охорони праці багато в чому визначається від сформованої системи цінностей, які є центральним ядром аксіологічного підходу. З огляду на це в контексті нашого дослідження необхідно підкреслити важливість розгляду і застосування *аксіологічного підходу*, властивого гуманістичній педагогіці, так як людина є найвищою цінністю суспільства. Однією з актуальних проблем у системі освіти вищої школи є формування в учнів системи цінностей, ціннісних орієнтацій, з урахуванням аксіологічного підходу. Великий внесок у розвиток цінностей внесли Б. Ананьєв, С. Анісімов, Є. Бондаревська, І. Зязюн, А. Капустіна, В. Кремень, І. Ісаєв, Д. Леонтєв, Г. Ріккерт, М. Рокіч, В. Сластьонін, Н. Ткачова, В.Тугарінов, Г. Чіжакова, В.О. Ядов та ін. Категорія «цінність» введена в філософію Арістотелем. Цінність розглядається як багатоаспектне явище, визначене соціальними обставинами, які мають чітко заданий культурний сенс, через позитивну або негативну оцінку світу в широкому значенні [14, с.7]. На думку М. Кагана, «цінність – це внутрішній, емоційно освоєний суб'єктом орієнтир його діяльності» [15, с.164]. У психолого-педагогічній теорії існують різні класифікації цінностей. Так, С. Анісімов, класифікуючи цінності, виділяє наступні їх групи: зовнішні цінності (людина і людство), матеріальні цінності, цінності соціального життя, духовні цінності, цінності культури [16]. Для формування КБПД у майбутніх інженерів з охорони праці педагогу необхідно реалізувати цінності, які стають для учнів життєво і професійно необхідними. Так як в аксіології поняття ціннісних орієнтацій розглядається в двох аспектах: процес і результат, то, в першому випадку ми вибираємо цінності, пов'язані з організацією і управлінням процесом формування КБПД. Відповідно до цього вибудовується наступна систе-

ма цінностей: цінності, пов'язані з потребами учнів, які формують відповідну установку, мотив поведінки до безпечного виконання робіт в процесі праці, здорового способу життя, до раціональної організації режиму праці та відпочинку і тим самим спонукає особистість учня до діяльності; цінності, знання, спрямовані на реалізацію поставлених цілей і завдань по формуванню КБПД у майбутніх інженерів з охорони праці, що володіють високим професійним рівнем сформованості культури безпеки; цінності, що забезпечують суб'єкт-суб'єкту взаємодію в процесі вирішення різних навчальних завдань; цінності, що сприяють включенню в навчальну діяльність інноваційних процесів як в галузі педагогіки, так і у виробничій сфері; цінності, що представляють собою систему індивідуальних і професійних якостей (вольових, емоційних, моральних, організаторських, комунікативних), необхідних для здійснення майбутньої професійної діяльності. З позиції другого аспекту: запропоновані ціннісні орієнтації, які проявляються в професійно-педагогічній діяльності, є як джерелом, так і результатом формування КБПД, саморозвитку особистості, схильної до самовдосконалення, саморегуляції власної діяльності.

Значну цінність для нашого дослідження представляє *суб'єкт-суб'єктний підхід*, тісно взаємопов'язаний з гуманістичним підходом. Теоретичні концепти суб'єкт-суб'єктного підходу закладені відомими вченими К. О. Абульхановою-Славською, А. В. Брушлінським, С. Л. Рубінштейном, Г. В. Сорокових, Л. А. Стахневою. Суб'єктний підхід – це методологічна орієнтація в пізнавальній та практичній діяльності, що включає в себе комплекс структур і механізмів, спрямованих на формування особистості як суб'єкта, який активно самоорганізується і саморозвивається, здатного самостійно, творчо здійснювати свою діяльність і усвідомлено керувати нею, брати на себе відповідальність за результати своїх дій і вчинків [17, с. 51]. Результати аналізу літературних джерел дозволили систематизувати і сформулювати такі ідеї, які є концептуальними для нашого дослідження. Суб'єкт-суб'єктний підхід до формування КБПД повинен сприяти розвитку професійно-особистісних якостей учнів, необхідних у майбутній професійній діяльності, таких як активність, ініціативність, творчість, самодетермінація, саморегуляція, усвідомленість, самостійність, прогностичність (здатність діяти і приймати рішення щодо попередження виробничого травматизму). Крім того, актуальність використання суб'єкт-суб'єктного підходу виражається його впливом на розвиненість навичок самопізнання, саморозуміння, самоаналізу, які є ключовими характеристиками суб'єкта – самостійної особистості, яка має мотиваційні установки до самовдосконалення і саморозвитку. Для реалізації суб'єкт-суб'єктного підходу до формування КБПД у майбутніх інженерів з охорони праці важливим є побудова рівноправних суб'єкт-суб'єктних, партнерських відносин між викладачем і студентом, студентом-студентом в процесі досягнення освітніх цілей на основі діалогу. Кожен з учасників навчально-виховного процесу повинен сприйматися як індивідуальність, якій властива вла-

сна система життєвих орієнтацій. При суб'єкт-суб'єктному підході викладач виступає в ролі наставника, а учень є повноправним учасником освітньої діяльності і активним учасником самоосвіти. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія вибудовується на принципах взаємодовіри, взаєморозуміння, взаємоповаги. Технологічний арсенал суб'єкт-суб'єктного підходу повинен включати інноваційні технології навчання (метод проєктів, рольові ігри, семінари-дискусії, аналіз виробничих ситуацій, тренінги), що забезпечують можливість творчої активності, прийняття самостійних рішень, рівноправного партнерського діалогу.

Формування знань, умінь і навичок, досвіду професійної діяльності, професійний розвиток особистості можливі тільки в процесі виконання певного виду діяльності, трудових завдань. З огляду на вищевикладене, в рамках нашого дослідження доцільним є вивчення теоретичних положень *діяльнісного підходу*. Проблема діяльності розглядається в дослідженнях О. Асмолова, Б. Ананьєва, Л. Віготського, В. Давидова, Ф. Зеєра, С. Климова, О. Леонтьєва, А. Маркової, С. Рубінштейна, Е. Фромма, А. Хуторського, Г. Шукіної. Основною ідеєю діяльнісного підходу є процес вирішення різних завдань. У великій сучасній енциклопедії поняття «діяльність» розглядається як активна взаємодія з навколишньою дійсністю, в ході якої жива істота виступає як суб'єкт, цілеспрямовано впливає на об'єкт з метою задоволення своїх потреб [18, с.125]. У діяльності людина створює предмети матеріальної і духовної культури, перетворює свої здібності, зберігає і удосконалює природу, будує суспільство, створює те, що без її активності не існувало в природі. Основними характеристиками діяльності людини є мотив, мета, предмет, структура і засоби [19, с. 3]. На основі узагальнення та систематизації науково-психологічної та педагогічної літератури ми прийшли до висновку, що діяльнісний підхід до формування КБПД у майбутніх інженерів з охорони праці передбачає наявність в учнів мотиваційно-ціннісного ставлення до проблем забезпечення безпеки праці, збереження життя і здоров'я в процесі праці; виконання студентами певних дій для набуття нових знань в результаті власного пошуку, аналізу, систематизації інформації; усвідомлене освоєння способу дій і самостійне прийняття рішень для розв'язання різних завдань в процесі освітньої діяльності; розвиток в суб'єкті діяльності здібностей до рефлексії, критичного мислення, здібностей до саморегуляції і самоконтролю своєї поведінки, усвідомлення власної значущості і ступеня відповідальності за створення безпечних і нешкідливих умов праці в процесі виконання трудових функцій майбутньої професійної діяльності; наявність прагнень до самоосвіти, самовдосконалення власного рівня КБПД, самовизначення, самоорганізації своєї діяльності з розвитку КБПД.

В ході активізації навчально-пізнавального інтєресу студентів велике значення надаємо формуванню мотивів до безпечної поведінки, цінностей безпеки за допомогою включення в навчальний процес різних видів діяльності, ідентичних трудовим діям

майбутньої професійної діяльності інженера з охорони праці: оцінка травмонебезпеки робочих місць; дослідження впливу активного відпочинку на працездатність людини; оцінка психофізіологічних можливостей людини; розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в освітніх установах; оцінка антропометричних якостей засобів індивідуального захисту; аналіз просторового компонування робочих місць; оформлення документів, які супроводжують етап створення посадових інструкцій та інструкцій з охорони праці на підприємстві; відпрацювання положення про систему управління охороною праці в організації. Особливу роль в процесі реалізації діяльнісного підходу до формування КБПД набуває широке використання активних та інтерактивних методів і технологій навчання, що сприяють інтенсифікації освітньої діяльності учнів: ділові ігри, проєктні технології, кейси, рішення виробничих ситуацій, лекції-дискусії, семінари-практикуми.

ВИСНОВКИ. Отже, нами обґрунтовані методологічні підходи, що сприяють ефективному формуванню КБПД у майбутніх інженерів з охорони праці, серед різноманіття яких ми виділили: системний, культурологічний, аксіологічний, суб'єкт-суб'єктний, діяльнісний. Окреслені підходи є взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими елементами, які закладені в основу побудови методичної системи формування КБПД у майбутніх інженерів з охорони праці, і забезпечують раціональний відбір відповідних форм, методів, засобів, технологій, змісту професійної підготовки інженерів з охорони праці, націленого на формування високого рівня КБПД. Перспективу дослідження бачимо в розробці концепції формування КБПД у майбутніх інженерів з охорони праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Новиков А. М. Педагогика: словарь системы основных понятий. М. : Издательский центр ИЭТ, 2013. 268 с.
2. Педагогические исследования: краткий словарь научных терминов / авт.-сост. М. А. Галагузова, А. Ю. Тюменцева. Екатеринбург : УрГПУ, 2015. 120 с.
3. Кулалаєва Н. В. Педагогічні підходи до формування культури безпеки професійної діяльності у студентів ВНЗ. *Педагогічний альманах*. 2013. Вип. 20. С. 117–122.
4. Алексеева С. В. Підготовка майбутніх дизайнерів до розвитку професійної кар'єри: теорія і практика : монографія ; за наук. ред. В. О. Радкевич. Київ : Міленіум, 2018. 484 с.
5. Андрощук І. В. Наукові підходи до підготовки майбутніх вчителів технологій як суб'єктів педагогічної взаємодії. *Науковий часопис Нац. пед. у-ту ім. М.П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2016. Вип. 54. С. 14–19.
6. Зозуляк-Случик Р. В. Вибір методологічних підходів дослідження формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій університету «Україна»*. 2017. № 14. С. 16–21.

7. Бородієнко О. В. Теорія і практика розвитку професійної компетентності керівників структурних підрозділів підприємств сфери зв'язку : монографія / О. В. Бородієнко; за наук. ред. Радкевич В. О. Біла Церква : Видавець Пшонківський О.В., 2017. 422 с.

8. Ипполитова Н. В. Сущность и функции методологического подхода в педагогических исследованиях. *Преподаватель XXI века*. 2011. № 3. С. 57–60.

9. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.

10. Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичні і методичні аспекти : монографія. Чернівці : Зелена Буковина, 2009. 752 с.

11. Лобашев В. Д. Системный подход к проблемам дидактики. *Инновации в образовании*. 2007. № 11. С. 45–55.

12. Писаренко В. И. Инновационное обучение иностранным языкам в техническом вузе. Таганрог : Издательство ТТИ ЮФУ, 2007. 376 с.

13. Хорошилова Н. В. Культурологический подход как методологическая основа реализации

развивающей функции образования. *Вестник Вятского государственного гуманитарного университета*. 2010. № 2-3. С. 14–16.

14. Асташова Н. А. Учитель: проблема выбора и формирования ценностей. М. : Москв. психолог.-социал. ин-т, Воронеж : Изд-во НПО «МОДЭК». 2000. 272 с.

15. Каган М. С. Философская теория ценностей. СПб. : ТОО ТК «Петрополис», 1997. 205 с.

16. Анисимов С. Ф. Духовные ценности: производство и потребление. М.: Мысль, 1988. 253 с.

17. Стахнева Л. А. Субъектный подход к проблеме развития личности и его значение для педагогической психологии: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07 / Иркутский государственный педагогический университет. Иркутск, 2005. 316 с.

18. Педагогика: большая современная энциклопедия / сост. Е. С. Рапацевич. Минск : Современное Слово, 2005. 720 с.

19. Луговский В. А., Кох М. Н. Психология профессиональной деятельности: учеб.-метод. пособие. Краснодар : КубГАУ, 2015. 101 с.

METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE FORMATION OF THE SAFETY CULTURE OF PROFESSIONAL ACTION AMONG FUTURE OCCUPATIONAL SAFETY AND HEALTH ENGINEERS

E. Abiltarova

Crimean Engineering and Pedagogical University

ORCID: 0000-0001-9747-3303

Purpose. The purpose of the article is to substantiate methodological approaches to the formation of the culture of safety of professional activity among future occupational safety and health engineers. **Methodology.** In the course of the research, the following methods were used: systematization and theoretical analysis of the approaches existing in pedagogical practice; comparative analysis of scientific publications in order to reveal the position of scientists regarding the role and implementation of their chosen approaches; generalization of the views of researchers to the problem of choosing the appropriate methodological approaches in pedagogical research; practical experience of professional training of occupational safety and health engineers. **Findings.** The following approaches are identified as the methodological basis of the study: systemic, culturological, axiological, subject-subject, activity. It has been established that the systematic approach provides systemic connections between the structural and content components of the culture of safety of professional activity and creates the preconditions for the development of the methodological system for the formation of safety culture of professional activity in future occupational safety and health engineers; the culturological approach creates conditions for the formation of culturological knowledge and a spiritually rich creative personality with a high culture; the axiological approach focuses on the development of personal value orientations towards safe behavior, a healthy image and health preservation in the labor process and creates conditions for the formation of values that contribute to professional growth and self-development of a person who is prone to self-improvement, self-regulation of his own activity; the subject-subjective approach contributes to the development of professional and personal qualities of students necessary in future professional activities, such as proactive attitude, initiative, creativity, self-determination, self-regulation, awareness, independence, predictability; the activity approach activates the educational and cognitive activity of students, develops their initiative and risk-oriented thinking; contributes to the conscious development of the way of action and independent decision-making when performing the tasks of professional activity. **Originality.** The author reveals the implementation of the declared methodological approaches in the process of forming the culture of safety of professional activity among future occupational safety and health engineers. **Practical value.** The results of the study can be used in the process of considering the problems associated with improving the professional training of occupational safety and health engineers, as well as developing their safety culture. **Conclusions.** The conclusion is made about the importance of due regard and implementation of methodological approaches in the process of forming the safety culture of professional activity.

Key words: safety culture, professional training, occupational safety engineer, methodological approaches.

REFERENCES

1. Novikov, A. M. (2013). *Pedagogika: slovar' sistemy osnovnykh ponyatiy* [Pedagogy: dictionary of the system of basic concepts]. Moscow, *Izdatel'skiy tsentr IET*, 268 p. [in Russian]

2. Galaguzova, M. A., Tyumenceva, A. YU. (ed) (2015). *Pedagogicheskie issledovaniya : kratkij slovar' nauchnyh terminov* [Pedagogical research : a short dictionary of scientific terms]. Ekaterinburg : UrGPU, 120 p. [in Russian]

3. Kulalaieva, N. V. (2013). Pedahohichni pidhody do formuvannia kultury bezpeky profesiinoi diialnosti u studentiv VNZ [Pedagogical approaches to the formation of a culture of safety of professional activity among university students]. *Pedahohichniy almanah*. Vol. 20, pp. 117–122. [in Ukrainian]
4. Alekseieva, S. V. (2018). Pidhotovka maibutnih dyzaineriv do rozvytku profesiinoi kariery: teoriia i praktyka: monohrafiia [Preparing future designers for professional career development: theory and practice: monogamy]. Kyiv, *Milenium*, 484 p. [in Ukrainian]
5. Androshuk, I. V. (2016). Naukovi pidhody do pidhotovky maibutnih vchyteliv tehnolohii yak subiektiv pedahohichnoi vzaiemodii [Scientific approaches to the preparation of future teaching technologies as subjects of pedagogical interaction]. *Naukovyi chasopys Nac. ped. u-tu im. M.P. Drahomanova. Seriya 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*. Vol. 54, pp. 14–19.
6. Zozuliak-Sluchy, R. V. (2017). Vybir metodolohichnyh pidhodiv doslidzhennia formuvannia profesiinoi etyky maibutnih socialnyh pracivnykiv v universytetah [Selection of methodological approaches for studying the professional ethics of future social workers in universities]. *Zbirnyk naukovykh pracj Khmeljnyckogoho instytutu socialnykh tekhnologij universytetu «Ukraina»*. No. 14, pp. 16–21. [in Ukrainian]
7. Borodienko, O. V. (2017). Teoriia i praktyka rozvytku profesiinoi kompetentnosti kerivnykiv strukturnykh pidrozdiliv pidpriemstv sfery zviazku : monohrafiia [Theory and practice of developing professional competence of heads of structural divisions of communications enterprises: monograph]. Bila Tserkva, *Vydavets Pshonkivskiy O.V.*, 422 p. [in Ukrainian]
8. Ippolitova, N. V. (2011). Sushchnost' i funkcii metodologicheskogo podhoda v pedagogicheskikh isledovaniyah [The essence and functions of the methodological approach in pedagogical research]. *Prepodavatel' XXI veka [Teacher of the XXI century]*. No. 3, pp. 57-60. [in Russian]
9. Honcharenko, S. U. (1997). Ukrainskyi pedahohichniy slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. K.: Lybid, 376 p. [in Ukrainian]
10. Otych, O. M. (2009). Mystetstvo u systemi rozvytku tvorchoi indyvidualnosti maibutnioho pedahoha profesiinoho navchannia: teoretychni i metodychni aspekty : monohrafiia [Art in the system of development of creative individuality of the future teacher of professional education: theoretical and methodological aspects: monograph]. Chernivtsi, *Zelena Bukovyna*, 752 p. [in Ukrainian]
11. Lobashev, V. D. (2007). Sistemnyi pohod k pro-blemam didaktiki [A systematic approach to the problems of didactics]. *Innovacii v obrazovanii [Innovations in education]*. No. 11, pp. 45-55. [in Russian]
12. Pisarenko, V. I. (2007). Innovatsionnoe obuchenie inostrannym yazykam v tekhnicheskoy vuzhe [Innovative teaching of foreign languages at a technical university]. Taganrog, *Izdatel'stvo TTI YUFU*, 376 p. [in Russian]
13. Horoshilova, N. V. (2010). Kulturologicheskii podhod kak metodologicheskaya osnova realizacii razvivayushchei funktsii obrazovaniya [The cultural approach as a methodological basis for the implementation of the developmental function of education]. *Vestnik Vyatskogo gosudarstvennogo gumanitarnogo universiteta*. No. 2-3, pp. 14-16. [in Russian]
14. Astashova, N. A. (2000). Uchitel: problema vybora i formirovaniia tsennosti. Moscow, *Moskv. psiholog.-social. in-t, Voronez, Izd-vo NPO «MOD-EK»*, 272 p. [in Russian]
15. Kagan, M. S. (1997). Filosofskaya teoriia tsennosti [Philosophical theory of values]. Saint-Petersburg, *TOO TK «Petropolis»*, 205 p. [in Russian]
16. Anisimov, S. F. (1988). Duhovnye tsennosti: proizvodstvo i potreblenie [Spiritual values: production and consumption]. Moscow, *Mysl'*, 253 p. [in Russian]
17. Stahneva, L. A. (2005). Subektnyi podhod k probleme razvitiia lichnosti i eho znachenie dlia pedahohicheskoi psiholohii [The subjective approach to the problem of personal development and its significance for pedagogical psychology] (PhD Thesis), Irkutsk, *Irkutsk State Pedagogical University*, 316 p. [in Russian]
18. Rapacevich, E. S. (ed) (2005). Pedahohika: bolshaia sovremennaia entsiklopediia [Pedagogy: a large modern encyclopedia]. Minsk, *Sovremennoe Slovo*, 720 p. [in Russian]
19. Lugovskii, V. A., Koh, M. N. (2015). Psiholohiia professionalnoi deiatelnosti: ucheb.-metod. Posobie [Psychology of professional activity: studies.-method. stipend]. Krasnodar, *KubGAU*, 101 p. [in Russian]

Стаття надійшла 03.03.2021.